

2.2. Klasifikace reverzibilních elektrod

Reverzibilní elektroda

je elektroda, na níž se ustavuje rovnováha příslušného zvratného procesu (př. $\text{Cu}^{2+} + 2\text{e}^- \rightleftharpoons \text{Cu}$) dostatečně rychle. Díky tomu elektroda nabude v krátké době svého definovaného rovnovážného potenciálu, který při dané teplotě a tlaku je jednoznačně dán složením elektrody.

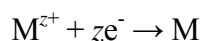
Mezi reverzibilní elektrody patří:

- elektrody I. druhu – kationtové – kovové
  - plynové
  - aniontové
- elektrody II. druhu
- redox elektrody
- iontově selektivní = membránové elektrody

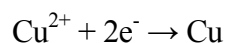
Elektrody I. druhu

- kationtové - kovové

redukční poločláneková reakce

př.

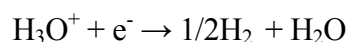
elektrodový potenciál

$$E_{\text{M}^{z+}/\text{M}} = E_{\text{M}^{z+}/\text{M}}^{\ominus} + \frac{RT}{zF} \ln a_{\text{M}^{z+}}$$

$$E_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = E_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}}^{\ominus} + \frac{RT}{2F} \ln a_{\text{Cu}^{2+}}$$

- kationtová plynová = vodíková elektroda

redukční poločláneková reakce

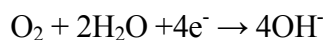
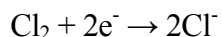

elektrodový potenciál (za předpokladu, že se vodík chová jako ideální plyn)

$$E_{\text{H}_3\text{O}^+/\text{H}_2} = \frac{RT}{F} \ln \frac{a_{\text{H}_3\text{O}^+}}{\sqrt{p_{\text{rel,H}_2}}}$$

- aniontové (pouze plynové) - př. chlorová a kyslíková elektroda

redukční poločlánkové reakce

elektrodové potenciály

$$E_{\text{Cl}_2/\text{Cl}^-} = E_{\text{Cl}_2/\text{Cl}^-}^\ominus - \frac{RT}{F} \ln \frac{a_{\text{Cl}^-}}{\sqrt{f_{\text{rel},\text{Cl}_2}}}$$

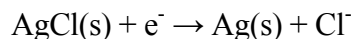
$$E_{\text{O}_2/\text{OH}^-} = E_{\text{O}_2/\text{OH}^-}^\ominus - \frac{RT}{4F} \ln \frac{a_{\text{OH}^-}^4}{f_{\text{rel},\text{O}_2}}$$

Elektrody II. druhu

jsou tvořeny kovem, pokrytým málo rozpustnou solí kationtu tohoto kovu, ponořeným do roztoku elektrolytu, který má s málo rozpustnou solí společný anion

př. argentchloridová elektroda $\text{Ag} | \text{AgCl}(\text{s}) | \text{KCl}(\text{aq}, a)$

redukční poločlánková reakce

elektrodový potenciál

$$E_{\text{AgCl}/\text{Ag},\text{Cl}^-} = E_{\text{AgCl}/\text{Ag},\text{Cl}^-}^\ominus - \frac{RT}{F} \ln a_{\text{Cl}^-}$$

Ke stejnému výrazu dospějeme, budeme-li tuto elektrodu považovat za elektrodu stříbrnou, u které je aktivita stříbrných iontů v roztoku elektrolytu určena produktem rozpustnosti AgCl

$$E_{\text{AgCl}/\text{Ag},\text{Cl}^-} = E_{\text{Ag}^+/\text{Ag}}^\ominus + \frac{RT}{F} \ln a_{\text{Ag}^+}$$

$$P_{\text{AgCl}} = a_{\text{Ag}^+} a_{\text{Cl}^-}$$

$$E_{\text{AgCl}/\text{Ag},\text{Cl}^-} = \underbrace{E_{\text{Ag}^+/\text{Ag}}^\ominus + \frac{RT}{F} \ln P}_{E_{\text{AgCl}/\text{Ag},\text{Cl}^-}^\ominus} - \frac{RT}{F} \ln a_{\text{Cl}^-}$$

⇓

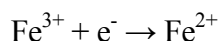
Známe-li standardní potenciály stříbrné a argentchloridové elektrody, můžeme určit P_{AgCl} .

Redox elektrody

Elektrody, u nichž jsou obě oxidační formy dané látky přítomny v roztoku a výměnu elektronů zprostředkovává inertní kov - většinou Pt.

Př. ferro-ferri elektroda

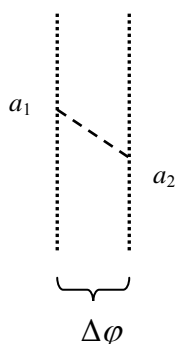
redukční poločláneková reakce

elektrodotový potenciál

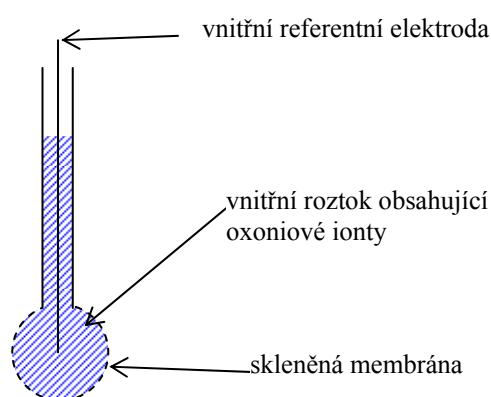
$$E_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = E_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}^{\ominus} + \frac{RT}{F} \ln \frac{a_{\text{Fe}^{3+}}}{a_{\text{Fe}^{2+}}}$$

Iontově selektivní elektrody - nebo-li membránové elektrody

Potenciálový rozdíl vzniká mezi vnějšími vrstvami semipermeabilní membrány propustné pouze pro určitý druh iontů, která odděluje roztoky o různé koncentraci právě tohoto druhu iontů. Nejvýznamnější membránovou elektrodou je skleněná elektroda, používaná pro měření pH roztoku.

Skleněná elektroda

Membrána je tvořena sklem, na obou površích skla je tenká hydratovaná vrstva, ve které dochází k výměně kationtů skla (Na^+ , Li^+) za oxoniové ionty roztoku. Uvnitř skla se vytváří koncentrační gradient kationtů skla a jemu odpovídající potenciálový gradient je zprostředkovaně dán aktivitou oxoniových iontů na obou stranách membrány.

Pro elektrodový potenciál skleněné elektrody platí

$$E = \text{konstanta} + \frac{RT}{F} \ln a_{\text{H}_3\text{O}^+},$$

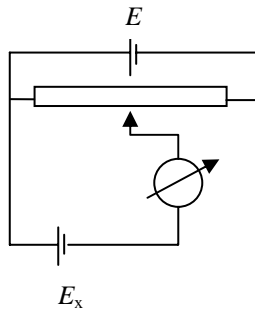
kde konstanta zahrnuje charakteristiky skla a vnitřní referenční elektrody.

2.3. Potenciometrie

= měření rovnovážného napětí článku.

Princip měření

Poggendorfova kompenzační metoda

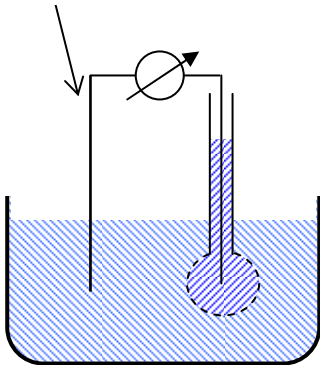
Měřené rovnovážné napětí E_x se kompenzuje stejně velkým vnějším napětím E opačné polarity.

Přímá metoda - voltmetrem o velkém vstupním odporu (digitální voltmetry) připojeným přímo k elektrodám článku.

Využití potenciometrie

- Měření pH

vnější referenční elektroda

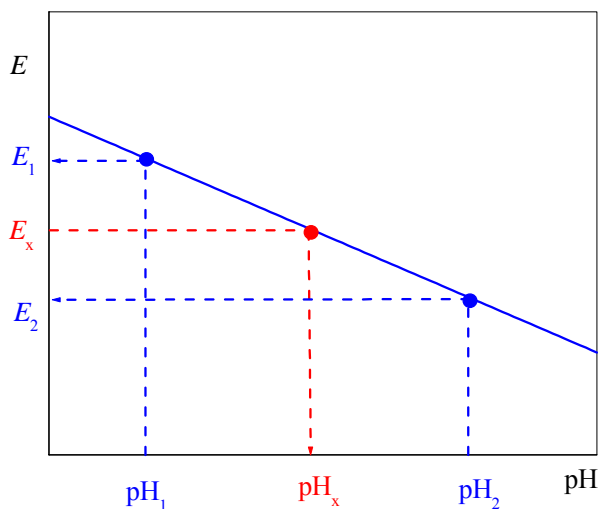

Článek = indikační elektroda (skleněná elektroda) – její potenciál závisí na pH
+ referenční elektroda (elektroda II. druhu), jejíž potenciál nesmí záviset na pH.

$$E = \text{konstanta} - \frac{\ln 10 RT}{F} \text{pH}$$

Konstanta v tomto vztahu zahrnuje konstantu skleněné elektrody a elektrodový potenciál vnější referenční elektrody.

Kalibrace pH-metru a vlastní měření pH

Změří se rovnovážné napětí daného článku pro dva pufrů o přesně známé hodnotě pH. Experimentálními body se proloží přímka.

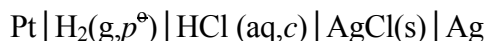
Změří se rovnovážné napětí pro stanovovaný roztok a jeho pH se určí ze získané lineární závislosti.

• Stanovení středního aktivitního koeficientu

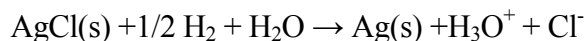
Je nutno sestavit článek tak, aby elektrolyt, jehož $\gamma_{\pm}$ hledáme, byl společným elektrolytem obou elektrod.

Př.

Schéma článku

Formální článková reakce

Rovnovážné napětí článku

$$E = E_{\text{AgCl}/\text{Ag}, \text{Cl}^-}^{\circ} - \frac{RT}{F} \ln \frac{a_{\text{Cl}^-} a_{\text{H}_3\text{O}^+}}{\sqrt{p_{\text{rel}, \text{H}_2}}}$$

$$a_{\text{H}_3\text{O}^+} a_{\text{Cl}^-} = c_{\text{rel}, \text{H}_3\text{O}^+} \gamma_{\text{H}_3\text{O}^+} c_{\text{rel}, \text{Cl}^-} \gamma_{\text{Cl}^-} = c_{\text{rel}, \text{HCl}}^2 \gamma_{\pm}^2$$

$$p_{\text{rel}, \text{H}_2} = 1$$

$$E = E_{\text{AgCl}/\text{Ag}, \text{Cl}^-}^{\circ} - \frac{RT}{F} \ln c_{\text{rel}, \text{HCl}}^2 - \frac{RT}{F} \ln \gamma_{\pm}^2$$

Změříme rovnovážné napětí článku E , E° zjistíme z tabulek, c známe, střední aktivitní koeficient $\gamma_{\pm}$ HCl o koncentraci c vypočteme.

- Stanovení K a P

Princip stanovení produktu rozpustnosti málo rozpustné soli – viz elektrody II. druhu.

Rovnovážnou konstantu reakce lze vypočítat ze standardního rovnovážného napětí článku, sestaveného tak, aby daná reakce odpovídala formální článkové reakci.

$$\Delta_r G^\circ = -RT \ln K$$

$$E^\circ = -\frac{\Delta_r G^\circ}{nF}$$

Jak se experimentálně určí E° ?

Zjednodušený princip stanovení – př. stanovení $E^\circ_{\text{AgCl/Ag,Cl}^-}$ - viz předchozí článek

$$E = E^\circ_{\text{AgCl/Ag,Cl}^-} - \frac{RT}{F} \ln c_{\text{rel,HCl}}^2 - \frac{RT}{F} \ln \gamma_{\pm}^2$$

Změříme E pro nízkou koncentraci c elektrolytu, střední aktivitní koeficient vypočítáme z teoretického vztahu, standardní elektrodový potenciál je pak již jedinou neznámou.

- Stanovení standardní reakční entropie $\Delta_r S^\circ$ a standardní reakční entalpie $\Delta_r H^\circ$

Standardní reakční entropii reakce (formální článkové reakce) lze stanovit ze závislosti standardního rovnovážného napětí článku na teplotě.

$$\left(\frac{\partial G}{\partial T} \right)_p = -S$$

$$\frac{d\Delta_r G^\circ}{dT} = -\Delta_r S^\circ$$

$$E^\circ = -\frac{\Delta_r G^\circ}{nF}$$

$$\frac{dE^\circ}{dT} = \frac{\Delta_r S^\circ}{nF}$$

Standardní reakční entalpii pak následně určíme ze vztahu

$$\Delta_r H^\circ = \Delta_r G^\circ + T\Delta_r S^\circ$$

- Potenciometrické titrace

Potenciometrie se využívá k určení bodu ekvivalence při titracích acidobazických a redoxních – viz analytická chemie.